
Heikki Uimonen

Radio työpaikan äänimaisemassa

Tässä artikkelissa tarkastelen radionkuuntelun merkitystä työnteon virikkeellistäjänä sekä niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat eri kuunteluvälineiden valintaan silloin, kun samassa tilassa työskentelee useita henkilöitä. Artikkelin perustuu Helsingin yliopiston Mikrokuvaus- ja konservointilaitoksella Mikkelissä tekemäni tutkimukseen (Uimonen, 1999). Kyseessä on äänimaiseman kulttuurinen tutkimus, jonka tarkoituksena on selvittää työntekijöiden näkemyksiä omasta työympäristöstään havainnoinnin ja teemahaastattelujen avulla. Artikkelissa keskityn tutkimuskohteessa tapahtuvaa radionkuuntelua muokkaaviin yleisiin tekijöihin, joihinkin yksityiskohtaisiin tutkimustuloksiin, äänellisen ympäristön havainnointiin ja äänen välityksellä manifestoituvaan valtaan.

Työpaikkakuuntelu

Radionkanavan ohjelmatarjonta määräytyy taajuuden kanavapoliittisten päätösten mukaan. Ohjelman merkitys muodostuu kuitenkin sen suhteesta kuulijaan, sillä radion käytöstä päättää viimekädessä kuuntelija itse. Työpaikalla tähän päätökseen vaikuttavat muiden työyhteisön jäsenten mielipiteet ja mieltymykset. Sen sijaan, että samassa tilassa työskentelisi ainoastaan joukko keskimääräisiä radionkuuntelijoita, on kyseessä yhteisö, joka toimii omien, ajan myötä muodostuneiden implisiittisten sääntöjen ja konventioiden mukaan.

Tutkimuskohteessa käytettiin radionkuunteluun työpöydälle sijoitettua vastaanotinta tai vaihtoehtoisesti korvalappustereota. Eräs tutkimuksen lähtökohdia oli selvittää näiden auditiivisilta vaikutuksiltaan tyystin erilaisten toistovälineiden merkitystä käyttäjälleen. Kyse on toisin sanoen siitä, kuinka työntekijät rakentavat individuaalia ja kollektiivista auditiivista ympäristöään. Henkilökohtaisten musiikkimieltymysten tai radionkuuntelutottumusten lisäksi oli otettava huomioon yhteistä äänellistä ympäristöä muokkaavat tekijät, joita olivat muiden muassa kanavan vaihto tai äänenvoimakkuuden säätäminen sekä se, kenellä oli valta edellä mainittujen säätöjen suorittamiseen. Yhteisessä työtilassa soivan vastaanottimen käytön kartoittaminen oli perusteltua myös siksi, että eri osayleisöille profiloitunut radiotarjonnan vuoksi saattaa yhteisesti kuunneltavaa musiikkia olla vaikeata löytää varsinkin työympäristössä, jossa työntekijät ovat eri ikäisiä (Ruohomaa 1998, 54). Seitsemän kahdeksasta haastateltavasta tosin edusti ns. sähköisen viestinnän makupolvea. Tähän ryhmään kuuluvat 1955-1969 syntyneet henkilöt ja

heille on ominaista selkeän myönteinen suhtautuminen rock-musiikkiin (Salminen 1992, 231). Samaan makupolveen kuuluminen luo edellytykset yhteiselle työpaikkakuuntelulle siten, että radiotarjontaa siedetään paremmin verrattuna siihen, että kanavavalintoihin vaikuttaisivat selkeästi nuorempien tai iäkkäämpien henkilöiden mieltymykset.

Koska kyse on työpaikalla tapahtuvasta radionkuuntelusta, ovat työtehtävät määräävässä asemassa sen suhteen, missä tai millä intensiteetillä radio-ohjelmiin on mahdollista keskittyä. Näitä radiokuuntelua määrittäviä tekijöitä ovat muiden muassa työtehtävien luonne, radiotarjonnan soveltuvuus työn ohessa kuunneltavaksi sekä ammattitaitoon liittyvät kysymykset.

Diskurssit

Ensimmäinen tutkimuksen tavoitteista oli kartoittaa sitä, mikä merkitys radion ja korvalappustereoiden kuuntelulla on tutkimuskohteessa työskenteleville henkilöille. Merkityksellä tarkoitan kielen avulla tapahtuvaa maailman jäsentämistä eli merkityksenantoa. Kieli on "merkityksellistämistä, merkitysten aktiivista tuottamista, maailman tekemistä merkitykselliseksi jollakin tietyllä tavalla" (Lehtonen 1996, 31). Koska merkitysten rakentumista voidaan tutkia kieltä ja puhetapoja analysoimalla, lähestyn aihettani kahdeksan teemahaastattelun ja diskurssianalyysin avulla. Kielen avulla esitetään havaittu todellisuus tietynlaiseksi, ja siten diskurssi on mahdollista nähdä tapana puhua, kirjoittaa tai ajatella. Diskurssia voidaan näin kutsua puhetavaksi tai puheenparreksi (Lehtonen 1996, 32). Aineistosta esiinnouseita diskurssseja kutsun sosiaalisuus-, työ-, ongelmanratkaisu- ja teknologiseksi diskurssiksi.

Merkityksen käsite on kahtalainen. Sen lisäksi, että sillä tarkoitetaan edellä mainittua maailman jäsentämistä, liitetään siihen usein arvottava ulottuvuus. Jälkimmäisessä tapauksessa merkityksellä tarkoitetaan arvoa, "jonka liitämme johonkin" (Lehtonen 1996, 20). Kyse on toisin sanoen siitä, että jokin asia koetaan merkittäväksi tai että sitä arvostetaan. Kun siis tavoitteenani oli selvittää radiovastaanottimen merkitystä työympäristössä, pyrin samalla ottamaan selkoa siitä, minkä arvon laite saa kuuntelijoidensa keskuudessa tai minkä arvoiseksi sen käyttäminen katsotaan. Eli kiteyttäen: kuinka merkittäväksi radiovastaanotin koetaan työtilan äänellisenä muokkaajana.

Sosiaalisuusdiskurssi

Työn ohessa kuunneltavasta radiotarjonnasta arvostettiin eniten musiikkiohjelmiä. Tähän on osasyynä mahdollisesti se, että hiljaiselle säädetyistä radiovastaanottimesta johtuen oli puheohjelmien keskittynyt seuraaminen työlästä silloin, kun yhteisessä työtilassa oli keskustelevia ihmisiä. Lisäksi musiikki on sellaista ohjelmatarjontaa, joka on helppo poimia nopeasti ja tarpeen mukaan omaan käyttöön ohjelmavirrasta ilman, että se vaatii pidempiaikaista, keskittynyttä kuuntelua. Melodia on se,

jonka voi kaikkein konkreettisimmin ottaa radiotarjonnasta omakseen: "Kun hyräilen melodian, siitä on tullut minun melodiani, mutta vastaavasti minusta on tullut tämän melodian hyräilijä" (Alitalo 1991, 40). Tämä näkemys konkretisoitui erityisesti radion vieressä istuvan työntekijän kohdalla, joka hyräili tai lauloi radiosta kuuluvan musiikin mukana. Mikäli ohjelmatarjonnasta erottui joku kiinnostava musiikkiesitys, oli hänen mahdollista säätää vastaanotinta kovemmalle omien tai toisten mieltymysten mukaisesti.

Radiotarjontaa käytettiin juttutuokion aiheena tai mielipiteiden vaihdon herättäjänä. Aiheet otettiin useimmiten uutisista, joiden päätyttyä saatettiin virittää keskustelu jostakin kiinnostusta herättäneestä tapahtumasta. Tällä tavoin aloitettu keskustelu sai joskus aikaan sen, että lähetyksen seuraaminen unohtui ja radio jäi taustalle kuulumaan. Puheohjelmat, musiikki tai uutiset eivät toimineet kuitenkaan yksiselitteisesti keskustelun aloittajina, sillä liikaa kuunneltuna ne saatettiin kokea häiritseviksi tekijöiksi, jotka veivät tilaa sosiaaliselta kanssakäymiseltä. Yhteisesti ei radio-ohjelmia seurattu lukuun ottamatta viihteellisiä, huumoripitoisia lähetyksiä. Ohjelmia kuunneltiin satunnaisesti, keskittyneesti ja kollektiivisesti, mikä poikkeaa selkeästi muusta radionkuuntelusta. Enemmän kuin henkilökohtaiseen kuunteluun käytettiin radiotarjontaa siis sosiaalisuuden lisääjänä. Sosiaalisuusdiskurssia tukevat myös maininnat työyhteisön hyvästä hengestä ja keskustelualttiudesta, joita korostettiin haastatteluvastauksissa useasti ilman, että sitä olisi varsinaisesti kysytty kertaakaan.

Yksilön musiikkivalintoihin vaikuttavat niin eletty elämä kuin uudetkin tarpeet. Yläkulttuuri tuottaa "purkitettua musiikkia siinä missä kahvipurkkejakin", mutta kummassakaan tapauksessa ei ole varmuutta siitä, mitä kuluttaja tuotteilla tekee. Vaikka käsitys on helposti yhdistettävissä postmoderniin aikaan, on se musiikin suhteen saman ikäinen kuin musiikkiteollisuus ylipäänsä, eikä siis mitenkään omalle ajallemme ominainen ilmiö. (Slobin 1993, 76.) Tutkimuskohhteessa tämä ilmeni erilaisina tapoina suhtautua ohjelmatarjontaan: yhtäältä tavasta kuunnella radiota taustalla siihen keskittymättä, toisaalta henkilökohtaisista mieltymyksistä ja niiden perusteella tapahtuvasta ohjelmavalinnasta. Hyvänä esimerkkinä tämän tapaisesta kulttuuristen tekstien uudelleen merkityksellistämisestä toimii radion käyttö sosiaalisuuden lisääjänä: ohjelmatarjonnasta oli mahdollista valita kollektiiviseen käyttöön sopiva viipale, jonka jälkeen itse radiotarjonta voitiin unohtaa taka-alalle.

Työdiskurssi

Ei-julkinen työ, sen rutiiniluonne ja äänettömyys sekä paikallaan pysymistä vaativat tehtävät mahdollistivat sellaisten ohjelmien seuraamisen, mihin muualla ei kenties tulisi kiinnitettyä huomiota. Haastateltavat korostivat erityisesti työn rutiiniluonnetta ja katsoivat, että työ olisi virikkeetöntä ilman radiota. Rutiinisuuden ohessa kuuntelemisen on ajateltu vähentävän aivojen "tyhjäkäyntiä" silloin, kun työn suorittaminen ei vaadi tekijältään koko huomiokykyä (Alasuutari 1993b, 41). Työdiskurssiin kuuluvat kommentit radion roolista työn virikkeellistäjänä olivat

yhteneviä tämän käsityksen kanssa, mutta kaikkiin tehtäviin ei radiokaan soveltunut, sillä enemmän ajattelua vaativien työtehtävien suorittamisen katsottiin häiriintyvän musiikin vuoksi.

Korvalappustereota kuuntelevat tai niiden työpaikkakäyttöä harkitsevat työntekijät määrittivät tarkemmin musiikin, jota halusivat työn ohessa kuunnella. Samalla he osoittivat olevansa kollegoitansa selektiivisempiä suhteessa musiikin-kuunteluun, sillä laitteen avulla oli mahdollista kuunnella musiikkia ja valita tarjonta kulloisenkin työn mukaan. Korvalappustereolla tapahtuvaan henkilökohtaiseen musiikinkuunteluun uppoutuminen yhteisessä työtilassa vaati kuitenkin melkoisen äänenvoimakkuuden, sillä riippuen työtilan muista äänistä, ei häiriintymätön kuuntelu onnistunut alle 80 dB(A):n. Koska arvo mitattiin desibelimittarilla suoraan korvakäytävään sijoitettavasta kuulokkeesta, on lukema ainoastaan viitteellinen, sillä äänenvoimakkuutta tällaisissa tapauksissa mitattaessa olisi otettava huomioon myös fysiologiset erot kuten korvakäytävien toisistaan poikkeava tapa vahvistaa tiettyjä äänentaajuuksia (Pääkkönen 1998, st). Muun ympäristön auditiviseen poissulkemiseen vaikuttavat myös senhetkinen radiotarjonta, paikalla olevat henkilöt ja korvalappustereossa soitettavat kappaleet. Äänten lisääntyessä tai voimistuessa on laitetta soitettava faktisesti vieläkin lujempaa, mikäli on halua tai tarvetta suurempaan yksityisyyteen. Kyseessä on yksityisen akustisen tilan -päänmaiseman - luominen (vrt. *headscape*, Schafer 1977, op.cit. Järviluoma 1996, 216; *päänmaisema*, Kurkela 1999, st). Mikäli osallistumista yhteiseen keskusteluun ei koeta tarpeelliseksi, on korvalappustereolla mahdollista sulkea itsensä muun äänimaiseman ulkopuoliseksi.

Ongelmanratkaisudiskurssi

Ongelmanratkaisudiskurssiin kuuluvat työntekijöiden toisistaan poikkeavat käsitykset ja mieltymykset sopivaksi katsotun ääniympäristön suhteen sekä toimet tämän ääniympäristön muokkaamiseksi. Käsitykset erosivat toisistaan erityisesti silloin, kun samassa työtilassa kuunneltiin kahta eri kanaville viritettyä radiovastaanotinta. Haastatteluhetkellä tutkimuskohteessa käytettiin yhtä vastaanotinta, joten aiempi kahden radion häiritsevä päällekkäisyys oli poistunut. Samalla vähenivät myös mahdollisuudet vaikuttaa ohjelmatarjontaan ja huomioon oli otettava muiden samassa tilassa työskentelevien henkilöiden mieltymykset.

Suhtautuminen kahteen radioon oli sidoksissa lähinnä kuunteluvälineen valintaan sekä siihen, millä kohtaa yhteisessä työtilassa henkilö istui vastaanottiin nähden. Yhden kanavan soidessa oli radio vielä mahdollista jättää huomiotta, kun taas kaksi kanavaa koettiin liian häiritseväksi sillä kumpaankaan niistä ei voinut keskittyä kunnolla, eikä siten poimia ohjelmavirrasta kulloinkin miellyttäväksi koettua radiotarjontaa. Ärsyttäväksi tekijäksi nousi siis pikemminkin äänellisen informaation määrä eikä sen laatu, joten musiikilliset mieltymykset eivät olleet ratkaisevia tutkimuskohteen radiokuuntelussa. Tämä selittyy osittain myös sillä, ettei ohjelmia seurata keskittyneesti muuten kuin hetkittäin tai silloin, kun radiota kuunnellaan kollektiivisesti.

Radio-ohjelmaan kyllästymisen on mahdollista toimia yhtäältä passivoivana, toisaalta aggressioita aiheuttavana voimana, joka kärjistyessään voi johtaa kanavan hylkäämiseen (Karvinen & Pennala 1995, 191). Yhteisessä työtilassa oli tämä nähtävissä selkeästi erilaisina suhtautumisina radiotarjontaan: siinä missä toiset katsoivat tarpeelliseksi muuttaa aseman mieleiselleen taajuudelle, tyytyi osa työntekijöistä muiden valintoihin riippumatta siitä, pitivätkö he kuulemastaan vaiko ei. Tutkimushetkellä oli esivalmistelutilassa käytössä yksi vastaanotin, mutta kahden radion aikaan muodostuneet konventiot suhteessa radioiden säätämiseen olivat säilyneet ennallaan: vastaanottimeen ei koskettu sen omistajan ollessa paikalla. Mikäli tarvetta säätämiseen ilmeni, pyydettiin laitteen lähellä istuvaa radion omistajaa se tekemään. Omistajan ollessa toisaalla vastaanottimen säätämisenkin katsottiin luvalliseksi. Eräs äänen tärkeimmistä funktioista on merkitä reviiiriä (Stockfelt 1994, 36), ja tätä reviiirijattelua noudatettiin myös tutkimuskohteessa, sillä kiinteistön muissa tiloissa ei tämän tyyppisellä ajattelulla ollut merkitystä. Tähän vaikutti työn liikkuvuus: tehtäviä ei suoritettu oman työpöydän ääressä, eikä radiokaan ollut leimallisesti kenenkään henkilökohtaisen työpisteen alueella. Omistussuhteet ja kollegan työpisteen kunnioittaminen ovat siten erottavia tekijöitä kahdessa eri ympäristössä tapahtuvan kuuntelun välillä.

Radiota on mahdollista kuunnella niin tarkkaavaisesti kuin hajamielisestikin, mutta yleensä kuuntelutapa sijoittuu näiden kahden väliin, katkonaiseksi kuunteleksi (Tuominen 1992, 110). Koska kuuntelu työpaikalla on vain harvoin keskitynyttä, ei henkilökohtaisilla musiikkimieltymyksillä ole suurta merkitystä. Lähes kaikki työntekijät ilmoittivat olevansa musiikin suhteen "kaikkiruokaisia", mutta ilmoittivat kuitenkin, että mikäli työskentelisivät tilassa yksin, olisi kuuntelukin erilaista verrattuna siihen, mitä se yhteisessä työtilassa oli. Tämän kaikkiruokaisuuden voidaan ajatella liittyvän eräänlaiseen hienotunteisuuteen ja suvaitsevaisuuteen, jolla pyrittiin välttämään mahdollista radiokanavien vaihtelusta aiheutuvaa konfliktia samassa tilassa työskentelevien kollegojen kanssa.

Poikkeuksena oli hengellinen musiikki, joka sai aikaan sen, että kanava vaihdettiin toiselle taajuudelle ilman eri pyyntöä. Luontevaksi katsottiin siis sellaiseen radio-ohjelmaan reagointi, joka oletettiin kollektiivisesti epämiellyttäväksi. Sen sijaan oman mielimusiikin esilletuomisen kynnyks oli huomattavasti korkeampi, eivätkä työntekijät tunteneet tarvetta pyytää muita keskittymään sellaiseen musiikkiin, jonka itse kokivat miellyttäväksi. Käytännössä radion musiikkitarjontaan ei kiinnitetty yhdessä huomiota juuri lainkaan lukuun ottamatta satunnaisia kommentteja miellyttävistä tai epämiellyttävistä musiikkikappaleista.

Teknologinen diskurssi

Nauhoitettua musiikkia ei tutkimuskohteessa julkisesti kuunneltu. Haastateltavien mukaan syynä olivat huonokuntoiset radiot, jotka rajoittivat myös kuunneltavien radiokanavien määrää. Mikäli omien äänitteiden käyttö olisi mahdollista, muuttaisi se nykyistä kuuntelutilannetta huomattavasti: kasettien soittamisessa olisi kyse ennen muuta henkilökohtaisista musiikkivalinnoista eikä pelkästään radion ohjel-

mavirrasta. Yhteisessä tilassa soiva musiikki olisi tällöin tietoisesti jonkun työntekijän valitsemaa, ja mahdollinen kritiikki kohdistuisi valitsijan musiikkimieltymyksiin (Alasuutari 1993b, 62). Tilanne eroaisi oleellisesti tutkimushetken käytännöstä: valinnan suoritti radiotoimittaja tai kanavan tietokoneohjelma, joten epämiellyttäväksi katsotun musiikin kritisointi oli huomattavasti helpompaa. On siis olemassa mahdollisuus, että teknologisella diskurssilla selitetään radionkuuntelun suhteen muodostuneita konventioita, vaikka itse asiassa puhutaan ongelmanratkaisudiskurssin piiriin kuuluvasta asiasta: kysehän on loppujen lopuksi siitä, kuka vaikuttaa yhteisesti kuunneltavaan radiotarjontaan. Toisaalta käytössä olevat huonokuntoiset radiokasettisoittimet ehkäisevät mahdolliset mieltymyksistä johtuvat kiistat jo etukäteen.

Walter Benjamin uskoo, että muutokset kulttuurin teknologisessa monistamisessa muuttavat kulttuurin funktiota yhteiskunnassa (Storey 1993, 108). Hänen mukaansa "tekninen monistaminen voi asettaa kopion sellaiseen tilanteeseen, mikä olisi alkuperäiselle itselleen mahdotonta" (1973, 222, op. cit. Storey 1993, 108). Tekniikan kehittyessä ovat mahdollisuudet kulttuurin tuotteiden käyttötapojen määrittämiseksi uudelleen lisääntyneet entisestään ja tulleet myös musiikkinkuuntelijan ulottuville. Kasettitekniikka ja erityisesti korvalappustereot ovat tuoneet nämä uudet käyttötavat myös työympäristöön. Kuuntelija valitsee etukäteen musiikin, jota hyödyntää sopivaksi katsomallaan tavalla sopiviksi katsomissaan tilanteissa. Hän pilkkoo nauhalleen alkuperäisen äänitteen tekijän taiteellisen kokonaisuuden, ja vaikka kappaleiden pituus on ennalta määrätty, ovat sekä soittojärjestys että nauhoitettavien kappaleiden valinta kuuntelijan itsensä päätettävissä. Toistolaitteen ominaisuuksilla voidaan vaikuttaa vielä itse kuuntelutapahtumaankin: kappaleet ovat toistettavissa mielin määrin tai nauhalta voidaan kelata yli kullakin hetkellä epämiellyttäväksi koetut musiikkiesitykset. Kaupallisesti valmistettuja tuotteita käytetään siis toisella tavoin, kuin mitä niiden valmistajat ovat alun perin ajatelleet (Hebdige 1979, 96, op.cit. Storey 1993, 121). Aiemmin vapaa-aikaan kuulunut aktiivinen, selektiivinen ja yksityinen musiikkinkuuntelu oli yleistä myös tutkimuskohteessa. Korvalappustereota käyttävien henkilöiden kuuntelutottumukset osoittivat selkeästi laitteiden mahdollisuuksien hyödyntämisen jopa niin, ettei työpaikkakuuntelun vuoksi vapaa-aikana ollut enää tarvetta musiikin kuunteluun. Toisaalta työpaikalla ei haluttu kuunnella itse valittua, mieleistä musiikkia sen vuoksi, että korvalappustereota kuunnellessa oli olemassa vaara kyllästyä omaan mielimusiikkiin.

Julkinen korvalappustereoiden käyttö hämmensi kanssaihmisistä aluksi sen vuoksi, että uuden laitteen omistajan nähtiin avoimesti kuuntelevan jotakin. Avoimeksi ja julkiseksi salaisuudeksi sen sijaan jäi, mitä hän kuunteli. (Hosokawa 1984, 177.) Huomaamattomampi kuuntelu ja yksityisyyden lisääntyminen on mahdollistunut laitteiden pienenemiseen liittyvien teknisten innovaatioiden myötä. Tutkimuskohteessa tämä tekninen kehittyminen johti kuitenkin siihen, että kuulokkeiden pienentyessä jäi muilta huomaamatta laitteen käyttäjän halu olla omassa rauhassaan: korvakäytävään sijoitettavia kuulokkeita käyttävän haastateltavan mukaan keskittynyt kuuntelu häiriintyi aika ajoin työtovereiden pyrkiessä keskustelemaan hänen kanssaan. Stig-Magnus Thorsénin työpaikkakuuntelua käsittelevässä

tutkimuksessa työntekijät käyttivät niin ikään kuulokkeita, mutta vastaavanlaista tilannetta ei päässyt syntymään, sillä kookkaat kuulokkeet viestivät näkyvästi muille kuuntelijan halua olla omissa oloissaan (Thorsén 1985, 18).

Tekniset uudistukset eivät siis ole tuoneet yksilölle hänen kuunteluvälineen valinnallaan tavoittelemaa yksityisyyttä vaan pikemminkin vähentäneet sitä, sillä kuunteluvälineen valinnasta huolimatta on korvalappustereoiden käyttäjän kommunikoitava työyhteisönsä kanssa halusipa hän sitä tai ei. Yhteisö saattaa jopa määritellä hänen laitteen käyttöönsä, sillä kuuntelussa ei aina ole kyse tarpeesta *kuunnella* jotakin, vaan siitä että ympäröivä äänimaisema antaa syyn omiin oloihin vetäytymiselle. Aiemmin keskittyneesti kuunneltu musiikki on muuttunut taka-alalla soivaksi äänitapetiksi, joka on valittu pikemminkin meluisaksi koetun tai virikkeettömän ympäristön kuin omien, senhetkisten mieltymysten perusteella. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että ulkopuolinen ääniympäristö ei ainoastaan vaikuta yksilön yksityisyyden tarpeeseen, vaan lisäksi se määrittelee merkittävällä tavalla hänen musiikinkuunteluaan.

Musiikin funktion muuttuminen vaikuttaa kuuntelutottumuksiin myös siten, että aiemman keskittyneen kuuntelun sijasta on musiikkia käytettävä nyt sulkemaan ei-toivottu akustinen informaatio itsen ulkopuolelle. Mielimusiikki tulee näin redusoiduksi äänelliseksi korvatulpaksi, jota käytetään meluntorjunnan tarpeisiin. Mikäli melu määritellään ei-toivotuksi ääneksi, on melua mahdollista torjua äänenvoimakkuutta nostamalla. Tämä paradoksi selittyy melun subjektiivisella luonteella, jolloin kyseessä on yksilön antama merkitys toivotuille ja ei-toivotuille äänille eikä dB-mittarin välittämä absoluuttinen arvo. Minkä tahansa työpaikan äänimaisema on tässä suhteessa verrattavissa sellaiseen työympäristöön, jossa työkoneista tai työn suorittamisesta johtuvien äänten vuoksi joudutaan suojautumaan ei-toivotuilta ääniltä.

Äänimaisematutkijoiden käsityksen mukaan jokainen tarvitsee paikan, jonka äänistä hän voi itse päättää (Acoustic Environments in Change 1999, 4). Tätä tukee Martin Stokesin käsitys, jonka mukaan musiikki voi toimia keinona, jolla paikkahierarkioista on mahdollista neuvotella tai muuttaa niitä (1997, 4). Tätä neuvotte-
lua on mahdollista käydä yhteisessä työtilassa radiotarjonnan ja sosiaalisen kanssakäymisen keinoin. Korvalappustereot puolestaan mahdollistavat selektiivisemmän kuuntelun ja yksityisyyden muiden valitsemassa tai muokkaamassa ääniympäristössä. Oman päänmaiseman luomisella voi muokata auditiivista ympäristöään, mutta ainoastaan rajoitetusti. Tai kuten Riitta Pietilä on asiasta todennut: "Ainoa, mitä ei voi valita, on hiljaisuus" (1986, 11).

Huomaamaton radio ja kuunteleminen

Radio avattiin välittömästi työpaikalle saavuttua ja suljettiin poislähtiessä. Laite oli toiminnassa ruoka- ja kahvitauat riippumatta siitä, onko paikalla kuulijoita vai ei. Vaikka radio koettiin tärkeäksi työssä viihtymisen kannalta, eivät työntekijät kiinnittäneet siihen aktiivisesti huomiota vaan se jäi muun toiminnan taustalle. Pertti Alasuutarin mukaan "Radio on arjen rutiineihin kuuluvana asiana merkittävä,

mutta ei juurikaan symbolisesti merkityksellinen, käyttäjänsä identiteettiä heijastava" (1993b, 73). Tapa kuunnella radiota satunnaisesti työn ohessa näyttäisi tukevan tätä käsitystä.

Radion puuttuminen sen sijaan noteerattiin, ja tämän vuoksi olisi houkuttelevaa kuvata sitä äänimaisemakäsitteistön *perusääni*-termillä (keynote sound, Schafer 1994, 272), jolla käsitetään ympäristön huminoita ja kohinoita. Ne eivät ole välttämättä tiedostettuja, tai kuten Ola Stockfelt asian ilmaisee, ne "jätetään kuulematta" (borthöra, 1994, 20). Vaikka taustalla soivaa radiota ei aktiivisesti seuratakaan, mahdollistaa se kuitenkin perusäänestä poiketen musiikki- tai muun ohjelmatarjonnan seuraamisen, eikä siten jää pelkän huminan asemaan. Tämän tyyppinen ohjelmien seuraaminen näyttäisi muistuttavan nk. periferistä kuulemistä, jolla tarkoitetaan ominaisuutta kuunnella musiikkia havaintoa kohdentamatta (Schafer 1975, 25, 31, op.cit. Kurkela 1995, 78-89).

Pessimistisemmin asiaan suhtautuu Kari Rydman, jonka käsityksen mukaan ihmisyyhteisön jatkuvaan taustakohinaan tottuneelle suhteellinen hiljaisuus saattaa tuntua pelottavalta: tuntuu siltä kuin jokin olisi vialla (1991, 27). Suoranaisesta pelottavasta hiljaisuudesta radion puuttumisessa tuskin on kyse, mutta yhtä kaikki sen ääni koetaan merkittäväksi akustisen tilan muokkaajaksi, koska hiljaisuus ja puuttuva äänitausta huomataan melko pian työn aloittamisen jälkeen, mikäli radio on jäänyt avaamatta. Musiikkiterapeutti Petri Lehikoinen selittää asian kuulojärjestelmän sopeutumisella: kun ääntä on liikaa, alkaa hermojärjestelmä kehittää ehkäiseviä mekanismeja estääkseen aivojen ylimpiä kerroksia rasittumasta. Lopputuloksena on hermojärjestelmän jatkuva valppaus, jonka vuoksi luonnollinen hiljaisuus muuttuu ahdistavaksi. (Harjula 1999.)

Barry Truaxin kuunteleminen voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan: *haku-kuunteluun*, (listening-in-search) *valmiuskuunteluun* (listening-in-readiness) ja *taustakuunteluun* (background listening). (Truax 1994, 16-23, 147.) Hakukuuntelu on aktiivista äänellisten vihjeiden havainnointia jonkin asian selvittämiseksi, kuten niin sanotun *cocktail party* -ilmiön kohdalla, jolla tarkoitetaan kykyä keskittyä yhteen keskusteluun tai ääneen useiden muiden, vastaavanlaisten äänten ympäröimänä. Valmiuskuuntelulla ymmärretään puolestaan valmiutta ottaa äänellistä informaatiota vastaan huomion olleessa kiinnittyneenä toisaalle. Havainnoinnin kohteena ovat tässä tapauksessa ennalta tutut äänet, joten äänen arvioinnissa ovat tärkeämmällä sijalla hienoiset erot äänissä kuin itse äänten identifiointi. Ehkä klassisin esimerkki valmiuskuuntelusta on äidin herääminen lapsensa itkuun, vaikka muut ympäristön äänet eivät hänen uneensa vaikutakaan. Taustakuuntelussa ei taustalla kuuluvilla äänillä ole välitöntä merkitystä. Äänet ovat ennakoitavissa olevia ja ne voidaan osoittaa olemassa oleviksi, mutta normaalisti niihin ei kiinnitetä huomiota. Perusäänet voidaan laskea tämän tyyppisiin ääniin kuuluvaksi: yleensä niissä on vähän muutoksia sekä redundanssista johtuen vähän uutta informaatiota. Edellä mainittujen perusäänten ominaisuuksien vuoksi aivojen on helppo sopeutua niihin ilman, että ääniin olisi tarvetta kiinnittää aktiivisesti huomiota. (Truax 1994, 23)

Haku-, valmius- ja taustakuuntelu tapahtuvat Truaxin mukaan luonnollisessa akustisessa ympäristössä. Vaikka Truax ei määrittelekään luonnollista akustista

ympäristöä, tarkoittaa hän mitä todennäköisimmin vastakohtaa ääniteknologian muokkaamalle ympäristölle, sillä Truax uskoo, että ääniteknologian kehittyminen on muuttanut kuuntelutapahtumaa. Tätä muutosta kuvaavat *analyyttisen kuuntelun* (analytical listening) sekä *tarkkaamattoman kuuntelun* (distracted listening) käsitteet. Analyyttinen kuuntelu on perustaltaan hakukuuntelua sillä erotuksella, että teknologian myötä ääni on nyt toistettavissa sekä irrotettavissa ajasta ja paikasta. Kyseessä ei siis ole enää samantyyppinen havainnointi kuin hakukuuntelussa, jossa etsittiin jotakin tiettyä merkityksellistä ääntä. Lisäksi hakukuuntelussa tietyt äänet assosioituvat tiettyihin merkityksiin, vaikka niitä ei tietoisesti analysoidakaan. Esimerkiksi tutut askeleet ovat tunnistettavissa, mutta niiden kuvaileminen on hankalaa. Tarkkaamaton kuuntelu puolestaan muistuttaa hyvin pitkälle taustakuuntelua, sillä siinäkin ei taustalla kuuluvaan äänelliseen informaatioon kiinnitetä aktiivista huomiota, vaan varsinainen kiinnostuksen kohde on muualla. Tarkkaamaton kuuntelu eroaa viimeksi mainitusta kuitenkin siten, että taustalla kuuluvat äänet ovat aktiivisesti valittuja. Lisäksi taustan äänet - musiikki ja puhe - ovat alun alkaen olleet etualalla havainnoitavia ääniä. (Truax 1994, 147-153) Taustalle valittujen äänten ennustettavuus ja redundanssi vähentävät niin ikään niihin sisältyvän uuden informaation määrää. Truaxin huolenaiheena on se, että tarkkaamaton kuuntelu toimii ainoastaan korvikkeena silloin, kun sitä käytetään virikkeettömän tai meluisan ympäristön säätämiseen siedettävämmäksi: itse ongelmaa - mikäli sellaista ylipäänsä on - se ei poista. Kahden edellä mainitun kuuntelun ero on kärjistettynä siinä, että aiemmin taustakuuntelu mahdollisti relevantin äänellisen informaation erottamisen epärelevantista kun taas nykyihminen tarvitsee taustaääntä toimiakseen. (Truax 1994, 151-152.)

Tutkimuskohteessa tapahtuvaa radionkuuntelua olisi houkuttelevaa kutsua tarkkaamattomaksi kuunteluksi koska tausta on tietoisesti valittua ja sähköteknisen laitteen välittämää. Ohjelmatarjonnasta uutisia kuunneltiin kuitenkin sekä keskittyneesti että tarkkaamattoman kuuntelun tavoin: taustalle valitusta ohjelmasta oli mahdollista valita keskustelun pohjaksi jokin sopivaksi katsottu teema, jonka jälkeen lähetys oli mahdollista jättää taka-alalle. Musiikkilähetys ei sen sijaan kiinnitetty aktiivista huomiota kuin satunnaisesti. Keskittyneempi - ja siten myös analyttisempi - kuuntelu yhteisessä työtilassa mahdollistui korvalappustereoiden avulla siten, että äänenvoimakkuus säädettiin riittävän lujalle.

Tarkkaamattomaan kuunteluun viittaisi myös se, että yhteisessä työtilassa taustaäänien puuttuminen havaittiin, se valittiin enemmän tai vähemmän tietoisesti kuunteluvälisestä riippuen ja osa haastateltavista katsoi kuuntelun mahdollisuuden työpaikalla tärkeäksi. Erot vakituisten ja tilapäisten työntekijöiden radionkuuntelun välillä ilmenivät parhaiten silloin, kun kysyttiin siitä, kuinka merkittäväksi haastateltavat kokivat työn ohessa tapahtuvan radio-ohjelmien seuraamisen. Vakituksessa työsuhteessa oleva työntekijä viittasi yleensä aina ensiksi työn luonteeseen sekä radion merkitykseen tehtävien virikkeellistäjänä. Tilapäisessä työsuhteessa oleva työntekijä sen sijaan suhtautui asiaan toisin: hän korosti yleensä ensimmäiseksi työn suorittamisen tärkeyttä, eikä niin muodoin kokenut kuuntelua työpaikalla välttämättömäksi. Lisäksi rutinoituneemmat, vakituksessa työsuhteessa olevat työntekijät arvostivat radion pääsääntöisesti korkeammalle, kuin mitä

tilapäinen työväki teki. Työnteon kannalta välttämättömäksi ei radionkuuntelua kuitenkaan merkityksellistetty.

Tutkimuskohteen työntekijät kiinnittivät ääniympäristöönsä - ja erityisesti sen muuttumiseen - aktiivista huomiota. Äänimaiseman muutosten havainnointi vaati keskittynyttä kuuntelua ja yleensä kyseessä oli epäkohta, joka ilmoitti olemassaolostaan äänellisesti: ääntä vaimentavat levyt asennettiin kaikuasaan taukotilaan muuttamaan sen akustiikkaa miellyttävämmäksi, jonka lisäksi viallinen työväline paikallistettiin sen aiheuttaman äänen perusteella. Vaikka työvälineen kunnostamiseksi ei mitään tehtykään, ei sitä paikallistamisen jälkeen enää koettu häiritseväksi, vaan ääni oli mahdollista sijoittaa muiden tilassa kuuluvien perusäänten joukkoon. Kyse oli saman tyyppisestä äänimaisemakompetenssista kuin Stig Magnus Thorsénin tutkimassa työympäristössä: viallisesti toimiva kone tunnistettiin ruokasaliin asti jopa niin, että äänen perusteella pyrittiin erottamaan oma ja työtoverin laite toisistaan (1985, 10). Häiritsevän äänilähteen paikallistaminen valaisee hyvin hakukuuntelun ja tarkkaamattoman kuuntelun eroja: relevantti äänellinen informaatio nousi esiin taka-alalta ja aiheutti kuulihoissa tarpeen äänilähteen löytämiseksi. Äänellisiä vihjeitä haettiin siis aktiivisesti jonkin asian selvittämiseksi. Tarkkaamattomassa kuuntelussa sen sijaan alun alkaen etualalle tarkoitettua äänellistä informaatiota tuottava äänilähde on valittu taustaksi muulle toiminnalle, eikä siihen kiinnitetä aktiivista huomiota.

Per-Anders Hellström on tutkinut ruotsalaista rakennustyömaata, jonka äänimaisemaa ja viihtyvyyttä muokkasivat yhtä aikaa kahdestatoista viiteentoista voimakastehoista kasettisoitinta. Työsuojelullisten näkökohtien vuoksi ei korvalappustereoiden käyttö ollut mahdollista, joten ainoaksi vaihtoehdoksi työntekijöille jäi kuunnella mieleisiään kasetteja omasta soittimestaan kovalla volyymilla. Useat iäkkäämmistä työntekijöistä eivät kyenneet työskentelemään kovan musiikin soidessa taustalla, kun taas nuoremmat katsoivat musiikin välttämättömäksi oman työntekonsa kannalta. Lopulta rakennustyömaan työporukat valikoituiivat musiikki- maun eivätkä ammatillisen osaamisen mukaan. Tästä oli seurauksena se, että aiemmin kisälliperinteenä siirtyneet työtaidot jäivät nyt nuoremmilta työntekijöiltä oppimatta. (Stockfelt 1994, 35.)

Vaikka työympäristöt eroavatkin toisistaan huomattavasti, muodostaa Hellströmin tutkimuskohte mielenkiintoisen vertailukohteen Mikrokuvaus- ja konservointilaitokselle. Siinä missä rakennustyömaan työporukat oli muodostettava musiikkilisten mieltymysten perusteella, on tutkimuskohteessani asia päinvastoin: liika sosiaalisuus aiheuttaa tarpeen sulkeutua yhteisön ulkopuolelle, ja tähän sulkeutumiseen käytetään nimenomaan musiikkia ja korvalappustereota. Vaikka kuunteluvälineet muokkaavatkin työn ohessa tapahtuvaa musiikinkuuntelua, on merkillepantavaa se, että Hellströmin tutkimuksen rakennustyömies kuuluu musiikin välityksellä johonkin. Mikrokuvaus- ja konservointilaitoksen työntekijä taas käyttää musiikkia ja yksityistä kuuntelua tarpeen mukaan erottuakseen jostakin. Sosiaalisuudesta on siis muodostunut työtilan auditiivista ympäristöä niin voimakkaasti muokkaava tekijä, että sen ulkopuolelle asettuminen vaatii aika ajoin korvalappustereota. Työyhteisön sosiaaliset suhteet vaikuttavat näin myös kuuntelutottumuksiin vaikka eivät ehkä yhtä voimakkaasti kuin Hellströmin tutkimuskoh-

teessa, sillä sosiaalisuuden priorisoinnin vuoksi radio unohtuu usein taustalle kuulumaan. Ikäerot eivät Mikrokuvaus- ja konservointilaitoksella ole niin suuria, että musiikilliset mieltymykset vaikuttaisivat työtehtävien suorittamiseen toisin kuin eri ikäisten rakennusmiesten keskuudessa.

Ääni ja valta

Äänen ja vallan yhteys on keskeisellä sijalla, kun ajatellaan äänimaisemaa historiallisena ja sosiaalisena ilmiönä (Kurkela, 1991, 52). Yhteiskunnassa tämä yhteys on selkeä: taloudellista ja poliittista valtaa käyttävillä on mahdollisuus vaikuttaa suihkukoneineen ja helikoptereineen yleiseen äänimaisemaan ilman pelkoa rangaistuksesta (Tagg 1992, 339). Tutkimuskohteessa nämä vaikutusmahdollisuudet ilmenivät kuunneltavan musiikin tai radiokanavan valinnassa sekä radion volyymin suhteessa muihin tilan ääniin, jos toki huomattavasti pienemmässä mittakaavassa. Myös työpaikan tehtävänjako vaikutti äänimaiseman muodostumiseen. Kyse on pohjimmiltaan sosioakustisen järjestyksen muuttamisesta: ketkä pysyttelevät taustalla ja kenellä on lupa muokata äänellisesti yhteistä ympäristöä (vrt. Peltonen, 1998, 46)?

Kiinteistöön liittyvät tekniset työt on annettu työpaikan ainoan miespuolisen työntekijän hoidettavaksi. Tämä tehtävänanto mahdollistaa työtilan äänellisen muokkaamisen eri signaalien - kuten puhelinten hälytysäänien säätämisen - välityksellä. Teknisten laitteiden mahdollistama äänellinen vaikuttaminen ei rajoitu pelkästään yhteiseen työtilaan, sillä tehtäviin kuuluu myös palokellojen testaaminen. Työturvallisuuden vuoksi testattavat kellot kuuluvat koko kiinteistössä erittäin selvästi, joten mahdollisuudet koko rakennuksen äänellisen hallitsemiseen ovat melkoiset: palokelloja soitetaan kuukauden välein, mutta testin kestolle ei ole asetettu takarajaa, vaan se on testaajan itsensä päätettävissä. Vaikka jatkuvaan yhteisen työtilan äänelliseen muokkaamiseen ei korvalappustereoitaa kuuntelevalla teknisten töiden suorittajalla ole tarvetta, tarjoutuu hänelle kerran neljässä viikossa lakisääteinen mahdollisuus muuttaa kaikkien rakennuksessa työskentelevien henkilöiden auditiivista todellisuutta. Palokellojen soitto kääntää hetkellisesti äänen välityksellä manifestoituvat valtasuhteet pääläelleen: yhteistä työtilaa muokkaavat muiden valitsemat äänet lähes kokoaikaisesti, mutta kerran kuussa päättää koko työpaikan äänimaisemasta yksi henkilö. Tämän voidaan ajatella johtuvan perinteisesti "miesten töiksi" miellettyjen teknisten tehtävien antamisesta laitoksen ainoan vakituisessa työsuhteessa olevan miespuolisen työntekijän hoitoon. Olisi liioiteltua väittää, että teknisten tehtävien suorittaminen selittyisi ainoastaan sukupuoleen liittyvillä tekijöillä, sillä palokellotestin suorittaminen sinällään on tuskin sosiaalisesta sukupuolesta riippuvainen seikka. Asiaan vaikuttavat mitä luultavammin myös työntekijöiden mieltymykset suhteessa työtehtävien valintaan. Silti on aiheellista muistaa, että sosiaalistumisen myötä muodostuneet käsitykset siitä, mikä katsotaan soveltuvaksi miehille ja mikä naisille vaikuttavat implisiittisesti myös äänimaiseman muokkautumiseen.

Äänivalta on edellä mainitussa tapauksessa itse työn suorittamiseen liittyvää,

säännöllisin väliajoin toistuvaa äänellistä vaikuttamista, joka ilmeni työpaikalla erityyppisinä ja eri voimakkuuksilla soivina signaaleina. Se eroaa oleellisesti yhteisen työtilan äänimaiseman muokkaamisesta, joka on luonteeltaan jatkuvaa ja itse hankittua, eikä se liity suoranaisesti itse työn suorittamiseen. Kärjistetyimmillään eräänlainen äänten välityksellä käyty valtakamppailu oli silloin, kun yhteisessä työtilassa oli käytössä kaksi eri kanaville viritettyä radiovastaanotinta. Asia koettiin häiritseväksi ja ongelma ratkaistiin sijoittamalla toinen radioista viereiseen huoneeseen. Samalla vähenivät kuitenkin mahdollisuudet vaikuttaa huoneessa kuuluvaan radiotarjontaan. Tasaväkinen tilanne laukesi kuitenkin vasta työtehtävien muuttumisen myötä, jolloin ratkaisu pattitilanteeseen tuli yhteisön ulkopuolelta, ei sen sisältä.

Tutkimushetkellä tilan ainoa vastaanotin oli sijoitettu radion omistajan työpöydälle, joten hänellä oli kollegoitaan paremmat mahdollisuudet sen säätämiseen. Äänellisesti eniten yhteistä työtilaa muokkasi kuitenkin radion siirtäminen pois työtilasta sekä sen tuominen takaisin omalle paikalleen. Vastaanottimen siirtämisen vaikutukset olivat sekä välillisiä että välittömiä. Yhtäältä radion siirtäminen vähensi tilan äänilähteitä ja toisaalta sen mukana siirtyi osa työntekijöistä muualle kiinteistöön. Kun vastaanotin palautettiin takaisin omalle paikalleen, muutti se akustista ympäristöään heti avaamisensa jälkeen. Lisäksi radiotarjonta antoi aiheen keskustelulle ja siten lisäsi äänellisen informaation määrää tutkittavassa tilassa. Ohjelmavalintoihin vaikutti useasti myös korvalappustereoita käyttävä informantti, joka suositteli kollegoilleen sopivaksi katsomaansa radiotarjontaa. Samalla hän tuli vaikuttaneeksi välillisesti esivalmistelutilan äänimaisemaan: sekä ohjelmavalinta että työntekijöiden keskittyminen radionkuunteluun muokkasivat molemmat äänellisesti yhteistä työtilaa.

Äänen välityksellä manifestoituvasta vallasta on kyse myös puhelimen signaalissa. Ulkopuolinen taho vaikuttaa akustiseen tilaan signaalin välityksellä siten, että se aiheuttaa muutoksia tilassa työskentelevien henkilöiden toimissa ja vaimentaa tilan muita äänilähteitä. Puhelimen soiminen velvoittaa jonkun työntekijöistä nousemaan työpisteensä äärestä, kävelemään työtilan poikki ja vastaamaan puhelimeen. Vastattaessa on tavallista, että radion äänenvoimakkuutta lasketaan. Tällä toimenpiteellä ei ainoastaan paranneta puhelun kuuluvuutta, vaan kyse on myös siitä, millainen kuva työpaikasta halutaan ulkopuolisille antaa. Vaikka kukaan ei ole määritellyt yhteisessä työtilassa soitettavan radion äänenvoimakkuutta eikä asiasta ole keskusteltu, pidetään radion hiljentämistä itsestäänselvyytenä. Tai kuten eräs työntekijöistä kiteytti asian: *"Tämä on kuitenkin työpaikka"*. Radion hiljentämisellä työpaikan äänimaisema siis representoidaan ulkopuoliselle henkilölle sellaiseksi, joka katsotaan työpaikalle soveliaaksi. Työympäristön ääniin liittyvät merkitykset eivät näin manifestoidu ainoastaan äänten tuottamisena vaan myös niiden hiljentämisenä.

Signaali ja perusääni merkitsevät eri henkilöille eri asioita. Ääniä kategorisoidessa sekä niiden vaikutuksia ja merkityksiä pohdittaessa olisi otettava huomioon ei ainoastaan yksilölliset vaan myös yhteisölliset tekijät. Sosiaalinen kanssakäymisen muokkaa havainnointitapahtumaa ja erityisesti sitä, millaisen kuvan yksilö haluaa antaa kuulemansa äänen vaikutuksesta itseensä. Tutkimuskohteessa tämä

ilmeni siten, että tavallisesti puhelimen ääneen reagoitiin välittömästi, mutta ajoittain sen jatkuvaan soimiseen työlläntyneet työntekijät eivät vaivautuneet vastaamaan puhelimeen, vaan jättivät signaalin huomiotta, kunnes joku viimein otti asian hoitaakseen. Koska puhelimen ääntä ei noteerattu, olisi mahdollista ajatella, että kyseessä oli signaalin muuttumisen perusääneksi. Faktisesti asia ei näin kuitenkaan ollut: puhelimen läpitukenava ääni ei varmuudella voinut jäädä keneltäkään samassa tilassa työskentelevältä kuulematta riippumatta siitä, kuunteliko hän sillä hetkellä korvalappustereoita vai työpöydällä soivaa radiota. Signaali siis toimi edelleenkin tietoisesti kuunneltavana, merkityksellisenä äänenä (Schafer 1994, 10), mutta työtilassa työskennelleet henkilöt antoivat muiden ymmärtää, että kyseessä olisi perusääneneen rinnastettavissa oleva huomaamaton ääni.

Esivalmistelutilassa toistuvasti kuuluva puhelimen hälytysääni muutti signaalin näennäisesti perusääneksi, mitä tuskin olisi tapahtunut, jos vastaaminen olisi jätetty yhden eikä kaikkien tilassa työskentelevien henkilöiden vastuulle. Nämä äänen ilmaiset, jakamattomat velvollisuudet eivät siis kuuluneet kellekään. Tästä tekemättömästä työnjaosta muistutti tilassa toistuvasti kuuluva puhelimen signaali.

Lopuksi

Radio tarjoaa mielikuvitukselle kiihoketta, jonka vuoksi sitä on mahdollista kutsua "tajuntaa muuttavaksi välineeksi". Lisäksi se tekee ihmiset vähemmän riippuvaisiksi ajasta ja paikasta, jos toki muista läsnä olevista ihmisistäkin. Radio-ohjelmien valinnalla yksilön on mahdollista manipuloida omaa mielen- tai vireystilaansa (Alasuutari 1993a, 155). Kaikki edellä mainitut käyttötarkoitukset olivat löydettävissä tutkimuskohteesta vaikkakin rajoitetusti, sillä yhteinen työtila, kollegoiden mieltymysten huomioonottaminen sekä tilan muut äänilähteet muuttavat radionkuuntelun enemmän yhteiseksi kuin yksityiseksi tapahtumaksi. Viestintävälineen teho ja vaikutus ovat riippuvaisia kontekstistaan, sillä radiota harvoin pelkästään kuunnellaan tai televisiota pelkästään katsotaan (Grossberg 1995, 88). Radio toimii päivittäisten tehtävien virikkeellistäjänä ja sitä voidaan käyttää tilanteesta riippuen joko keskustelun aloittajana tai yhteisten kuunteluhetkien luoja. Tätä yhteisöllisyyttä tukevat työntekijöiden kaikkiruokaisuus ohjelmatarjonnan suhteen sekä radion säätämistä koskevat kirjoittamattomat säännöt.

Toisaalta yhteisöllisyys määrittää itse kuuntelutapahtumaa: samalla kun radio lisää yhteisön kanssakäymistä keskustelunaiheilla ja kollektiivisella kuuntelulla, vaikuttaa lisääntynyt sosiaalisuus radionkuunteluun siten, että ohjelmien keskittyminen seuraaminen hankaloituu. Yksityinen, tarkkaavainen kuuntelu mahdollistuu ainoastaan korvalappustereoita käyttämällä, mutta samalla kuuntelija sulkee itsensä auditiivisesti muiden ulottumattomiin. Kuunteluvälineen valinnalla siis selkeästi kuulutaan johonkin tai erottaudutaan jostakin: laite mahdollistaa joko sosiaalisen kanssakäymisen tai vaihtoehtoisesti yhteisön ulkopuolelle jättäytymisen. Osallistuminen ja eristäytyminen ovat kuitenkin valittavissa siinä missä kulloinkin käytössä oleva laitekin, joten radion tai korvalappustereoiden käyttäminen ei sulje automaattisesti pois toista kuunteluvälinettä.

Radion merkityksen arviointia suhteessa muihin tilan ääniin hankaloittaa jo mainitun välillisen vaikutuksen lisäksi perustavaa laatua oleva ero sen ja tilan muiden äänilähteiden välillä. Tätä eroa voi havainnollistaa kuulemistapahtuman luonteella. Tietokoneen tuuletin tai ilmastointi tuottavat perusääntä jatkuvasti, mutta tätä äänellistä informaatiota ei koeta merkittäväksi. Tämä johtuu siitä, että kuuloaistimus perustuu eron havaitsemiseen aiemman ja vallitsevan hetken välillä. Äänen vaihtelevuuden puutteesta johtuva yhdenmukaisuus turruttaa eikä herätä kuulijassaan kiinnostusta. Vähäisten muutosten vuoksi on aivojen helppo sopeutua perusääneen ja jättää se taka-alalle. Lisäksi äänellisen informaation ennustettavuus ja redundanssi helpottavat tätä sopeutumista. Toisaalta liika vaihtelevuus voi sekin muuttua rasittavaksi: informaation täytyy olla ymmärrettävää ja johdonmukaista, sillä liiallinen tai järjestäytymätön informaatio muuttuu joko ikävyyttäväksi tai ärsyttäväksi. (Truax 1994, 22-23, 100.) Semioottisesti ajateltuna kyseessä voi olla myös melu, sillä mikä tahansa ääni voi muuttua meluksi, jos se toistuu niin useasti, että se kadottaa informaationsäilytensä tai jos äänelle ei pystytä antamaan minkäänlaista merkitystä (Kukkonen 1992, 3).

Radion merkitys tilan äänellisenä muokkaajana korostuu myös sen kyvyssä antaa kuulijalleen mahdollisuus poimia ohjelmatarjonnasta itseään kiinnostavia viipaleita. Näitä viipaleita voi kuulija käyttää haluamallaan tavalla, olipa kyse sitten keskustelun aiheesta, kollektiivisesta kuuntelusta tai musiikkikappaleeseen kuuluvan osan hyräilystä. Radion on mahdollista toimia sekä perusääneen rinnastettavana taustana että relevantiksi koetun informaation lähteenä eikä se siten ole täysin verrattavissa muihin tilan äänilähteisiin.

Lähteet

Kirjalliset lähteet

- Acoustic Environments in Change. Improvement of sustainable qualities and strategies for local action, 1999.* Tutkimussuunnitelma. Julkaisematon.
- Alasuutari, Pertti 1993a. Miksi radio jää huomaamatta. Teoksessa *Radio- ja tv - tutkimuksen vuosikirja 1993*. Helsinki. Oy Yleisradio Ab, s. 141-159.
- Alasuutari, Pertti 1993b. *Radio suomalaisten arkielämässä*. Helsinki. Oy Yleisradio Ab.
- Alitalo, Simo 1991. *Radio. Tutkimusongelmia ja haasteita*. Helsinki. Oy Yleisradio Ab.
- Grossberg, Lawrence 1995. *Mielihyvän kytkennät*. Risteilyjä populaarikulttuurissa. Tampere. Vastapaino.
- Harjula, Kristiina 1999. Miten löytyisi aukko äänimuuriin? *Tampereen kirkkosanomien* 13.1.1999.
- Hosokawa, Shuhei 1984. The Walkman Effect. Teoksessa *Popular Music 4. Performances and Audiences*. Cambridge. Cambridge University Press, s.165-180.
- Järviluoma, Helmi 1996. Nuoret äänimaisemoijina. Paikan ja tilan äänellisestä

- rakentamisesta. Teoksessa Suurpää, Leena & Aaltojärvi, Pia (toim.) *Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin*. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 204-229.
- Karvinen, Nina & Pennala, Päivi 1995. "Sellaista mukavaa kuuntelumusiikkia". Tapaustutkimus musiikkimieltymyksistä ja radion kuuntelutottumuksista. Teoksessa Koistinen, Tero, Sevänen, Erkki & Turunen, Risto (toim.) *Musta lammas. Kirjoituksia populaari ja massakulttuurista*. 2. painos. Saarijärvi. Joensuu University Press, s.176-198.
- Kukkonen, Pirjo 1992. Hiljaisuuden semiotiikkaa. *Synteesi* 2/1992, s. 1-23.
- Kurkela, Vesa 1991. Äänimaisema, valta ja välinpitämättömyys. Näkökulma ympäristöäänien kulttuurianalyysiin. *Musiikin suunta* 1/1991/vol. 13, s. 47-56.
- Kurkela, Vesa 1995. Katusoitto, äänimaisema ja karnevaali. Näkökulmia ulkotilamusiikin tutkimiseen. *Etnomusikologian vuosikirja 1995*. Helsinki. Suomen etnomusikologinen seura, s. 78-89.
- Lehtonen, Mikko 1996. *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere. Vastapaino Oy.
- Peltonen, Maru 1998. On the Soundscapes of Two Public Libraries in Helsinki. Teoksessa Schafer, R. Murray & Järviluoma, Helmi (toim.) *Yearbook of Soundscape Studies. Northern Soundscapes, vol. 1, 1998*. Tampere. Univ. of Tampere, Dept. of Folk Tradition, Publ. 27, s.43-65.
- Pietilä, Riitta 1986. Korvalappustereot - mutta milloin ja miksi? *Musiikin suunta* 2/1986, s. 2-11.
- Ruohomaa, Erja 1998. Onko työpaikka liian vakava paikka radionkuunteluun? Teoksessa *Radio- ja tv -tutkimuksen vuosikirja 1998*. Helsinki. Yleisradio, s. 47-58.
- Rydman, Kari 1991. Musiikin hiljaisuus. *Tiede ja sivistys* 1/1991, s. 27-30.
- Salminen, Kimmo 1992. Suomalaisen musiikkimaun sukupolvet. Teoksessa Alm, Ari ja Salminen, Kimmo (toim.) *Toosa soi. Musiikki radion kilpailuvälineenä?* Oy Yleisradio Ab. s. 227-232.
- Schafer, R. Murray 1994. *The Soundscape. Our Sonic Environment and the Tuning of the World*. United States. Destiny Books.
- Slobin, Mark 1993. *Subcultural Sounds. Micromusics of the West*. United States of America. University Press of New England.
- Stockfelt, Ola 1994. Cars, Buildings and Soundscapes. Teoksessa Järviluoma, Helmi (toim.) *Soundscapes. Essays on Vroom and Moo*. Tampere. University of Tampere, Department of Folk Tradition, J19/ Seinäjoki, Institute of Rhythm Music, A2, s.19-38.
- Stokes, Martin 1997. Introduction. Ethnicity, Identity and Music. Teoksessa Stokes, Martin (toim.) *Ethnicity, Identity and Music. The Musical Construction of Place*. First published in 1994. Great Britain. Berg Publishers, s. 1-27.
- Storey, John 1993. *An Introductory Guide to Cultural Theory and Popular Culture*. Great Britain. Harvester Wheatsheaf.
- Tagg, Philip 1992. Musiikki joukkoviestinnän tutkimuksessa. Teoksessa Alm,

- Ari ja Salminen, Kimmo (toim.) *Toosa soi. Musiikki radion kilpailuvälineenä?* Oy Yleisradio Ab. s. 329-343.
- Thorsén, Stig-Magnus 1985. *Musik på en fabrik. En intervjuundersökning om musik, arbete och fritid.* Musikvetenskapliga institutionen, Göteborgs Universitet.
- Truax, Barry 1994. *Acoustic Communication.* Second printing. United States of America. Ablex Publishing Corporation.
- Tuominen, Harri 1992. Korvaluomia ei ole! Teoksessa Alm, Ari ja Salminen, Kimmo (toim.) *Toosa soi. Musiikki radion kilpailuvälineenä?* Oy Yleisradio Ab. s. 108-121.
- Uimonen, Heikki 1999. *Ja radiosta kuuluu rokkeja! Radion merkitys työpaikan äänimaisemassa.* Tampereen yliopisto, etnomusikologian pro gradu - tutkielma. Painamaton.

Suulliset lähteet

Kurkela, Vesa 25.1.1999

Pääkkönen, Rauno 9.10.1998